

Покровська І. Л.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри тюркології*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
професор кафедри кримськотатарської та східної філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЛІШЕ ТА СТАЛИХ ВИРАЗІВ У ТУРЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ

Кліше – стандартні відтворювані засоби мовлення, які регулярно повторюються в певних контекстах і служать ознаками певного стилю або мовленнєвого акту (привітання, вдячності, вибачення, резолюції на документах тощо). На відміну від штампів, які характеризуються «стертістю», кліше виконують функцію економії мовленнєвих зусиль, забезпечують відтворення певних жанрів ділового спілкування. Вони можуть перетворюватися на штампи при використанні їх у нетипових контекстах (у художньому мовленні, публіцистиці, тощо) або мовних актах (наприклад, кліше в акті освідчення в коханні) [1, с. 209].

Прагматика використання кліше та сталих виразів в мові може бути різномірною. Лише частково вона залежить від комуніканта, частіше ж за все використання кліше підкорено тим же правилам, яким підкорено вживання власне слів.

Мова преси та інших засобів комунікації багато в чому визначає напрям розвитку сучасних літературних мов, служить засобом виховання мовної культури. Публічний дискурс, який заснований на емоційно-оцінкових відносинах між членами суспільства в цілому або ж окремих соціальних груп, змістовно відрізняється від обох так званих раціоналістичних сфер діяльності (наукової й офіційно-ділової) передусім установкою на різномірність і новизну висловлення. Звичка присипляє емоції, а значить послаблює емоційність суспільних зв'язків. Значне місце в процесі підтримання запалу в сфері публічного дискурсу займають саме засоби повторної номінації і серед них – публіцистичні кліше.

Специфіка публіцистичного дискурсу полягає в його прагматичній двоякості: з одного боку засоби, що в ньому використовуються (слова, фразеологізми, фрази, кліше), аби бути переконливими для реципієнта, повинні бути образними і оригінальними, а з іншого – у якості засобу

персуазії з боку переконувача – повинні бути впізнаваними й пристрасними (тобто носити відбиток певної позиції). Публіцистичне кліше часто відразу сигналізує про політичну чи ідеологічну позицію суб'єкта, що його використовує.

Турецька журналістика використовує такі мовні можливості, які допомагають конкретизувати чи навіть підкреслити ту головну думку, ідею, яку автор хоче донести до читача. Своєрідними кліше можна вважати вставні конструкції, що називають джерело повідомлення, де використовується ізафет, про який йшла мова вище: ...-*nin bildirdiğine göre* – як повідомляє..., *bilindiği gibi* – як відомо, ...-*nin sözlerine göre* – за словами..., *söylediği gibi* – як зазначає, *gördüğümüz kadartıyla* – на наш погляд тощо [2, с. 12].

Досить частиними є використання фразеологізмів у текстах ЗМІ. Наприклад, *çığ gibi*: кліше, що використовується для передачі швидкості зростання чогось в будь-якій сфері: *Borç çığ gibi büyüyor.* – Борг зростає, як на дріжджах тощо.

При аналізі механізмів функціонування клішованих та сталих виразів в газетно-публіцистичному тексті турецької мови необхідно враховувати як базові лінгвістичні, так і екстралінгвістичні параметри тексту певного типу і його жанроутворюючі ознаки. Як відомо, модель створення газетного тексту передбачає співвіднесення стандартизованих і експресивних сегментів мовного ланцюга, орієнтацію на експресію і стандарт, що складають єдиний конструктивний принцип. Ця модель передбачає системну взаємодію виразних, емоційних і стандартних мовних засобів. Завдання автора публіцистичного тексту – не тільки інформувати читача (адресата), але і обов'язково дати оцінку повідомленню, де допомагають стилістично марковані засоби. У цьому процесі кліше і сталі вирази виступають як амбівалентні одиниці, оскільки вони в різних обставинах можуть бути і стандартним мовним засобом для передачі його інформаційно-фактологічних елементів, і одночасно засобом їх експресивної оцінки.

У той же час комунікативні параметри газетно-публіцистичного тексту і комунікативні умови його створення коригують певні властивості кліше та сталих виразів: по-перше, саме в публіцистичному дискурсі може відбуватися своєрідне перетворення кліше на штамп через занадто часте їх вживання, втрату образності, по-друге, відбуваються руйнування і трансформації кліше та штампів з метою ефективної реалізації функції впливу (для посилення експресивності та оцінності публіцистичного тексту).

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
2. Пілик В.В. Лексико-граматична структура турецького газетного тексту / В. В. Пілик. Автореф. дис. на здоб. н. ст. канд. філол. н. 17 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-41>

Poltorak V. M.

PhD, Researcher

*Oriental Institute of the Czech Academy of Sciences
Prague, Czech Republic*

OTTOMAN COSSACKS AND MULTIETHNIC MIGRATION TO ISTANBUL'S SUBURBS AFTER THE CRIMEAN WAR: THE FOUNDING OF ADAMPOL, THE COSSACK COMMUNITY IN GALATA, AND THE CRIMEAN TATAR SETTLEMENT OF SAZLIBOSNA

The period following the Crimean War (1853–1856) marked a profound transformation in the demographic and social geography of the Ottoman Empire. Istanbul – already a major center of imperial administration and military infrastructure – became one of the most dynamic zones of resettlement. Three communities in particular illustrate the complexity of the post-war migration process: the village of Adampol (Polonezköy) concentrated mostly polish origin migrants, the Cossack community concentrated in Galata, and the Crimean Tatar settlement in the çiftlik of Sazlibosna. Although these communities differed in origin, status, and cultural background, they shared a common feature: each benefitted from the direct or indirect patronage, lobbying, and mediation of Ottoman Cossack officers, who acted as intermediaries between migrant groups and the imperial administrative apparatus.

The present talk, based on Ottoman archival documentation, census records, diplomatic correspondence, and European consular reports, evaluates the parallel development of these three communities and situates them within wider patterns of imperial demographic engineering in the Tanzimat and post-Tanzimat periods. It argues that Ottoman Cossack officers – many of them themselves refugees from the Russian Empire lands – played a pivotal role in enabling newly arrived populations